

TANÜGYI MELLÉKLET

A „DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP“-HOZ.

Első évfolyam.

5. szám.

1884. Május 5.

Megjelenik minden hó 5-kén másfél iven.

Az érettségi vizsgálat.

A vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban elkészült az érettségi vizsgálati utasítás szövege, mely az 1883. évi XXX. t. cikk 22. §-a alapján néhány nap mulva fog rendelet alakjában az illető köröknek megküldetni. A szöveg a következőleg hangzik:

1. §. Azon tanulók, kik valamely középiskola egész tanulmányát elvégezték és a nyolczadik osztályról valamely nyilvános középiskolától legalább elégséges eredményű bizonyítványt mutatnak fel: érettségi vizsgálatot tehetnek.

A tanuló rendszeren csak azon középiskolában teheti le az érettségi vizsgálatot, melyben a nyolczadik osztályt végezte, illetőleg a melynél a nyolczadik osztályból vizsgálatot tett. (1883. XXX. t. cz. 25. §.)

2. §. Az érettségi vizsgálat célja: kipuhatolni, vajjon a vizsgálatra jelentkező tanuló bir-e az általános műveltség és tárgyismeret azon mértékével, mely tőle a középiskolai tanterv szerint megkövetelhető? s így az értelmi fejlettség oly fokán áll-e, minő a főiskolai tanulmányokra szükséges?

3. §. Az érettségi vizsgálatokat minden nyolcz osztályu nyilvános középiskola tanári testülete tartja. (1883. XXX. t. cz. 23. §.)

Az érettségi vizsgálat tárgyait képező szaktudományoknak nyolczadik osztálybeli tanárai az intézeti igazgatóval együtt a tankerületi főigazgatónak, vagy helyettesének elnökle alatt vizsgáló bizottságot képeznek.

A felekezeti intézetek vizsgáló bizottságának elnöke az illetékes főhatóság által kirendelt férfi, tagjai pedig az illető tanárokon kívül, a törvény 23. és 24. §§-aiban megszabott jogkörrel, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kiküldött kormányképviselő, valamint a törvény 23. §-a által megengedett bizottsági tagok is.

E vizsgáló bizottság teljesíti az egész vizsgálatot s a felekezeti intézetekhez kinevezett kormányképviselőkön kívül aláírja a bizonyítványokat, valamint a vizsgálatnak felterjesztendő egyéb ügyiratait, melyek közül a jegyzőkönyvet a kormányképviselő is aláírja.

4. §. A rendes érettségi vizsgálatra való jelentkezés minden tanévben az intézeti igazgatónál ápril hó 15-én történik. A jelentkezés alkalmával minden tanuló köteles születési bizonyítványát, valamint középiskolai tanulmányairól netalán más iskoláktól nyert bizonyítványait felmutatni.

A vizsgálatra jelentkezés után az igazgató a nyolczadik osztály tanáraival értekezletet tart, azon célból, hogy a kétes előmenetelű tanulóknak az érettségi vizsgálatról

való visszalépést javasolja. Az ily javaslatot az illető tanulók szüleivel, vagy azok helyettesével az igazgató mindenkor közölni tartozik. Az értekezlet azonban a vizsgálatról senkit el nem tilthat.

Az önként visszalépő tanuló egy év előtt csak miniszteri engedéllyel tehet érettségi vizsgálatot.

Az értekezlet megállapítja az írásbeli vizsgálatok idejét.

5. §. A rendes érettségi vizsgálatok a tanév végén, és pedig az írásbeliek május hó második felében, a szóbeliek június havában tartatnak az illető nyilvános középiskolában. Ismétlő- és javító-, illetőleg betegség miatti mulasztás esetén pótló érettségi vizsgálatok csak minden év szeptember és december hónapjaiban tarthatók a tankerületi főigazgató, illetőleg a hitfelekezeti főhatóság által meghatározott napon és általok kijelölt intézetnél.

E rendkívüli időben tartandó érettségi vizsgálatok az egy tankerülethez, illetőleg egy egyházi főhatóság alá tartozó összes intézetek tanulóira nézve egy helyre és egy napra tűzendők ki, és ez a miniszterhez kellő időben előre bejelentendő a végből, hogy a felekezeti iskolák ily érettségi vizsgálataira a kormányképviselőt kirendelhesse. Ezen rendkívüli érettségi vizsgálatok is ugyanazon elnöklet alatt tartandók, mint a rendesek.

6. §. Az érettségi vizsgálat két részből áll; ugymint: a) írásbeli; b) szóbeli vizsgálatokból.

Sem az írásbeli, sem a szóbeli vizsgálatok egy tárgyából sem menthető fel senki.

7. §. Az írásbeli vizsgálatokon a gymnasiumoknál öt, a reáliskoláknál négy dolgozat készítendő: u. m.:

A) A gymnasiumoknál: a) Értekezés magyar nyelven a középiskolai tananyag köréből vett valamely tárgyról, oly célból, hogy a tanulónak alapos nyelvtani ismeretei, helyes gondolkodása és gondolatainak írásban való szabatos kifejezése megítélhető legyenek.

Nem magyar tannyelvű gymnasiumokon az iskola tannyelvén is készítendő írásbeli dolgozat.

b) Fordítás magyarból németre.

c) Fordítás magyarból latinra.

d) Valamely, az iskolában tárgyalt görög irótól egy nem olvasott részlet fordítása görögből magyarra.

e) Oly algebrai és geometriai feladatok megfejtése, melyekből a tanulónak a számolásban való biztossága is kiderüljön.

B) A reáliskoláknál: a) Magyar nyelvű dolgozat, mint a gymnasiumoknál.

Nem magyar tannyelvű reáliskolákon az intézet tannyelvén is készítenő írásbeli dolgozat.

b) A német nyelv és irodalom tananyagának köréből vett szabad német dolgozat, vagy fordítás magyarból németre.

c) Fordítás magyarból francziára.

d) Algebrai és geometriai feladatok megfejtése, mint a gymnasiumoknál, tekintettel a reáliskolai tantervre.

Az írásbeli dolgozatok feladatainak megállapíthatása végett az igazgató a vizsgáló szaktanároktól megfelelő feladványokat kér, és pedig a magyar nyelvi dolgozatra hat feladványt, tekintettel a különböző tudományzajokra; a többi nyelvi dolgozatra három-három fordításul, a reáliskolánál a németből három szabad dolgozatul, a matematikából három az algebra és három a geometriára.

A feladványokat az igazgató a vizsgálatra jelentkezők névsorával együtt május hó 1-ig a tankerületi főigazgatónak vagy helyettesének — a felekezeti intézetektől a főhatóság által kirendelt vizsgáló bizottsági elnöknek — felküldi, ki a magyar nyelvi értekezésre a tanuló szabad választása szerinti kidolgozás végett három különböző tudomány köréből vett feladványt, — a többi nyelvekből egy-egy feladványt a fordításra, reáliskolánál németből egyet a szabad dolgozatra, a matematikából egy algebrai s egy geometriai feladványt fog megjelölni. Azonban ha a feladványokat nem helyeselné, azokat módosítja, vagy újakat tűz ki; azután minden tárgy feladványait külön borítékba zárva, pecsét alatt május hó 10-ig az igazgatóságnak visszaküldi; egyszersmind a szóbeli vizsgálatok idejét is kitűzi.

8. §. Az írásbeli vizsgálatok a gymnasiumon öt, a reáliskolán négy egymásután következő nap délelőttjén tartatnak. — Minden dolgozatra megszakítás nélkül öt órai idő engedtetik, melynek elteltével dolgozatát mindenki beadni tartozik, még ha befejezetlen volna is. (Szövegdictálás esetén az erre fordított idő nem számítatik be.)

Az írásbeli vizsgálatokon a nyelvekből az illető szótár, a matematikai vizsgálaton a logaritmustáblák használata meg van engedve. Semmiféle más segédeszközt az írásbeli vizsgálatokon használni nem szabad.

9. §. Egy teremben egyszerre 15 tanulónál több nem tehet írásbeli vizsgálatot.

A hol a vizsgálatra jelentkezők száma a 15-öt meghaladja, az igazgató gondoskodni fog a vizsgálandóknak külön termekben elhelyezéséről.

10. §. Az írásbeli vizsgálatok napjain az igazgató a vizsgáló tanárokkal megjelen a dolgozó teremben, felbontja az azon napra kitűzött dolgozat feladványát rejtő leveleket s a szaktanár által felolvastatja a kidolgozásra megjelölt feladványt, melyet minden tanuló önmagának leír. Ezután a más teremben dolgozók felügyelet alatt átvonulnak kijelölt termükbe. Minden teremben egy örökös tanár marad, ki a történőkről pontos jegyzőkönyvet vezet.

Ezen jegyzőkönyvbe beiktatandó az írásbeli vizsgálat ideje, feladánya, a teremben dolgozó tanulók névsora, a dolgozatok beadásának ideje s a figyelembevétel érdemlő egyéb észrevételek, valamint az örökös tanárok névsora felváltásuk sorrendjében.

11. §. A vizsgálatokon örökös tanárok óráról-órára történő felváltásáról az igazgató gondoskodik, ki a névsort előlegesen megállapítja és kifüggeszti.

12. §. Ha az érdeklődő tanár akár meg nem engedett segédeszköz, akár más dolgozatának használatán kapja rajta a tanulót, a vizsgálat folytatásától e tárgyból eltiltja s a teremből eltávolítja, az esetet pedig jegyzőkönyvbe veszi. Az ily tanulónak az igazgató az illető szaktanár meghallgatása mellett a tankerületi főigazgató vagy helyettese, illetőleg a felekezeti főhatóság által kirendelt elnök által helyben hagyandó új feladványt adhat fel kidolgozásra.

Ha a tanuló e tilalmat másodszor is megszegné, az azon időszaki vizsgálatoktól, az igazgató által végleg eltiltatik.

A vizsgálatok megkezdésekor az igazgató e tilalomra komolyan figyelmezteti a tanulókat. (10. §.)

13. §. Azon tanuló, ki dolgozatát bevégezte, azt egész ivre tisztázva, a fogalmazvánnyal együtt átadja az örökös tanárnak, azután az intézetből eltávozni tartozik.

14. §. Az örökös tanárok által szerkesztett jegyzőkönyvet az írásbeli vizsgálatok befejezése után, az igazgató saját aláírásával zárja be s mellékeli a vizsgálat ügyirataihoz.

15. §. Az írásbeli dolgozatokat az illető szaktanár nézi át és javítja ki, az egész dolgozatról rövid, de indokolt ítéletet és megfelelő érdemjegyet ír a dolgozat alá. Az érdemjegyek jelzésére csak jeles, jó, elégséges és elégtelen kifejezések használhatók.

A dolgozatok átvizsgálása után az igazgató értekezletre hívja össze a vizsgáló tanárokat, hogy valamennyi dolgozatról kölcsönös értesülést szerezzenek. Ezen értekezleten az illető szaktanárok jelentést tesznek az írásbeliek eredményéről s beiktatják az érdemjegyeket a táblázatos kimutatásba, de a szóbeli vizsgálatra bocsátás felől határozatot nem hoznak. E határozat a teljes vizsgáló bizottság értekezletének van fentartva. (L. 16. §.)

Az igazgató ezen értekezlet jegyzőkönyvét az összes írásbeli dolgozatokkal és táblázatos kimutatással, június hó 1-ig a vizsgáló bizottság elnökének megküldi. A felekezeti intézetek vizsgáló bizottsági elnöke gondoskodik arról, hogy a kormányképviselő a szóbeli vizsgálatok előtt az írásbeli dolgozatokat s a vizsgálatra vonatkozó összes ügyiratokat átnézhesse.

16. §. A szóbeli vizsgálatokat értekezlet előzi meg, melyen a tankerületi főigazgató, vagy helyettese, illetőleg a felekezeti főhatóság által kirendelt férfi elnököl. — Ezen értekezlet:

a) szótöbbséggel megállapítja az írásbeli vizsgálatok végeredményét s kimondja, hogy ennek következtében kik bocsáthatók a szóbeli vizsgálatokra; ha a vizsgáló bizottság elnöke, valamely írásbeli dolgozat érdemjegyére nézve, oly tárgynál, mely a szóbelinek nem tárgya, nem ért egyet a vizsgáló bizottság többségével, követelheti, hogy az illető tanuló azon tárgyból szóbeli vizsgálat alá vétessék;

b) megállapítja, mely tanulónál kívánatos valamely tantárgyból a részletesebb szóbeli vizsgálat.

Az elnök meghatározza a vizsgálatok sorrendjét és kijelöli a szóbeli vizsgálatok jegyzőit.

Ezen értekezleten kívánatos, hogy az egész tanári kar részt vegyen, de szavazati joguk csak a vizsgáló bizottság tagjainak van. Ezen értekezletre a 8-dik osztály összes írásbeli dolgozatai megtekinthetés végett készen tartandók.

17. §. Azon tanuló, kinek minden írásbeli dolgozata legalább is elégséges eredményű: szóbelire bocsáttatik. A kinek magyar, vagy gymnasiumon latin, reáliskolán mathematicai dolgozata elégtelen, valamint az is, ki bármely két tárgyból elégtelen érdemjegyet nyert az írásbeli vizsgálaton, a törvény 27-dik §-a szerint megbukottnak tekintendő s szóbeli vizsgálatra nem bocsátható. A kinek gymnasiumon német, görög, mathematicai, reáliskolán német és francia dolgozatai közül egy elégtelen, a szóbeli vizsgálatra bocsátható ugyan, de ha azon tárgy a szóbelinek is tárgya: ott behatóbban vizsgálandó, ha pedig nem tárgya általában, reá nézve az is a szóbeli vizsgálat tárgyává teendő.

18. §. A szóbeli vizsgálatokra nem bocsátott tanuló az egész vizsgálatot csak egy év múlva ismételteti. (L. a törvény 27. §-át.)

19. §. A szóbeli vizsgálatok időtartama akként állapítandó meg, hogy minden napra 8 vagy 9 óra jusson a vizsgálatra, mely idő alatt legfeljebb 10, illetőleg 12 tanuló tehet szóbeli vizsgálatot.

20. §. Szóbeli vizsgálatra a tanuló semmiféle könyvet sem hozhat magával.

21. §. A szóbeli vizsgálat az alább megnevezett tantárgyakból csakis a tanterv anyagának főtanaiban való jártasság s az azok közötti összefüggés megértésének kipuhatólására terjed ki. Nyelvekből és irodalmakból a középiskolában tárgyalt írók műveinek olvasáson alapuló ismerete is megkivántatik.

A) A gymnasiumoknál: 1. Magyar nyelv és irodalom. 2. Latin nyelv és irodalom. 3. Magyarország története. 4. Matematika (Algebra és geometria). 5. Physika.

B) A reáliskoláknál: 1. Magyar nyelv és irodalom. 2. Német nyelv és irodalom. Az újabbkori német irodalom a tanterv olvasmányai alapján. 3. Magyarország története. 4. Matematika. (Algebra és geometria.) 5. Physika.

A kérdések oly módon teendők fel, hogy az adott feleletekből megítélhető legyen, vajjon a tanuló a tananyag fontosabb részei felett öntudatosan rendelkezik-e s képes-e önálló gondolkodásra.

22. §. A szóbeli érettségi vizsgálatok a középiskolai ifjuság kizárásával nyilvánosan tartatnak. A vizsgálatokon az egész vizsgáló bizottság jelen van; a tanári testület többi tagjainak megjelenése is kívánatos, ezért a szóbeli vizsgálatok tartama alatt a tanítás az egész tanintézetben szünetel.

23. §. A szóbeli vizsgálaton, az illető szaktudomány előadó tanára adja fel a kérdéseket, de a vizsgáló bizottság elnökének és a kormányképviselőnek is joga van kérdéseket tenni.

24. §. A szóbeli vizsgálatokról felvett jegyzőkönyvbe a jegyző minden kérdést beiktat, a szaktanár által megállapított érdemjegyekkel együtt.

25. §. A szóbeli vizsgálatok után bizottsági értekezlet tartatik, melyen a tanári testület többi tagjai is jelen lehetnek, de nem szavaznak.

Ezen értekezleten állapittatik meg szótöbbséggel minden tanulóra nézve:

- szóbeli vizsgálatainak eredménye;
- minden tantárgyból általános érdemjegye az írásbeli érdemjegyek egybevetésével;
- általános érettségi fokozata.

Minden tantárgyból az eredmény jelzésére jeles, jó, elégséges és elégtelen érdemjegy használendő.

26. §. Az érettségi vizsgálatok általános végeredménye következőleg fejezendő ki: a követelményeknek jelesen (vagy jól) megfelelően: érett; vagy a követelményeknek megfelelően: érett; vagy a követelményeknek nem felel meg, nem érett és 2, illetőleg 3 hó múlva javító-, vagy egy év múlva ismétlő vizsgálatra utasított.

Jeles jelzést csak azon tanuló kaphat, kinek végeredményül szolgáló minden érdemjegye jeles, legfeljebb egy jó.

Jó jelzést csak azon tanuló, kinek minden tanjegye legalább jó, legfőlebb egy elégséges.

Az érettségi bizonyítványba felveendők az erkölcsi magaviselet az osztály-bizonyítványból, továbbá a gymnasiumoknál a vallástan, földrajz, természetrajz, rajzoló geometria és philosophiai propaedeutika, a reáliskoláknál pedig a vallástan, földrajz, természetrajz, vegytan, mértani és szabadkézi rajz és philosophiai propaedeutika érdemjegyei is az illető legutóbbi osztálybizonyítványból, de ezen tantárgyak érdemjegyei, a jeles, vagy jó fokozat megállapítására befolyást nem gyakorolnak.

27. §. A ki a szóbeli vizsgálatokon egy tantárgyból elégtelen eredményt tanusít, az azon tantárgyból a következő tanév elején (szóbeli) javító vizsgálatot tehet. (L. 5. §.) Ha vizsgálat ekkor sem sikerül: ugyanazon év december havában a vizsgálatot még egyszer és utolszor ismételteti.

28. §. A ki szóbeli vizsgálatokon két, vagy több tantárgyból kapott elégtelen érdemjegyet, az egy év múlva jelentkezhetik ismétlő (írás és szóbeli) érettségi vizsgálatokra.

29. §. Azon tanuló, ki az ismétlő érettségi vizsgálatokon egynél több elégtelen érdemjegyet kap: érettségi vizsgálatra többé nem bocsátható. (L. a törvény 27. §-át.)

30. §. Az érettségi vizsgálatok eredményét a vizsgáló bizottság elnöke hirdeti ki a tanári testület jelenlétében. Ez alkalommal a vizsgálatok ismétlésére utasított tanulóknak a nyolczadik osztály ismétlését ajánlhatja.

31. §. Az érettségi bizonyítvány magyar nyelven állittatik ki. Ebbe felveendő a tanuló neve, vallása, születési helye és ideje, egész középiskolai tanfolyamának helye és ideje, (osztályösszevonás esetén a miniszteri engedély kelte és száma), az egyes tantárgyak érdemjegyei és általános érettségének fokozata.

A ki javító-, vagy ismétlő érettségi vizsgálatra utasittatik, annak bizonyítványában az új vizsgálat ideje ki-teendő.

32. §. Az érettségi bizonyítványt, valamint annak a törvényben (22. §.) megengedett fordítását mindig azon intézet állittja ki, melynél a tanuló a vizsgálatokat kiállotta. Javító vizsgálat esetén annak eredménye az eredeti bizonyítványra irandó s a vizsgáló bizottság elnöke által alá-irandó. A mennyiben a javító vizsgálat nem azon az intézetben történt (lásd 5. §.), melyről a tanuló a javító vizsgálatra utasított, a javításról s ennek következtében történt éretté nyilvánításról, azon intézet igazgatósága is értesítendő, az érettségi vizsgálati anyakönyv kiigazítása végett.

Azon tanulók, kik a reáliskolai érettségi vizsgálatot sikerrel letették s a törvény 28. §-a értelmében valamely nyilvános főgymnasiumnál a latin, illetőleg a latin és görög nyelvből is tesznek pótvizsgálatot, az érettségi vizsgálatot

tevő gymnasiumi tanulóktól külön vizsgálandók és ezen vizsgálatról külön bizonyítványt kapnak, melybe rendes érettségi bizonyítványuk érdemsorozata át nem vehető. Az eljárás egyébiránt úgy a szóbeli, mint az írásbeli vizsgálatra nézve ugyanaz, mint a rendes érettségi vizsgálatnál.

33. §. Ha az érettségi vizsgálat eljárásával a vizsgáló bizottság elnöke alapos oknál fogva egyet nem érthet, az ellen a jegyzőkönyvben óvást tesz, az illető tanulóknak érettségi bizonyítványát nem írja alá, az esetről pedig döntő elhatározás végett azonnal jelentést tesz a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, illetőleg a felekezeti főhatóságnak.

34. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló középiskolákon az érettségi vizsgálatokért a bélyegilletéken felül, minden tanuló 6 frtot tartozik fizetni, magántanuló a kétszeresét. E vizsgálati díj az egész vizsgálat ismétlésekor újra fizetendő. Javító vizsgálatért a dijnak fele fizetendő.

Reáliskolai érettségi vizsgálatot tett tanulók a latin, vagy latin és görög nyelvből teendő pótvizsgálatért tantárgyankint 3 frtot fizetnek.

A vizsgálati díjak mindig előre fizetendők.

A vizsgálati díjából az igazgató és a vizsgáló tanárok egyenkint egyenlő jutalékban részesülnek. Ha az igazgató, mint vizsgáló is részt vett a vizsgálatokban, két rész illeti.

A felekezetek által fentartott intézetekben, az érettségi vizsgálati díjak iránt, az illetékes felekezeti hatóság intézkedik.

35. §. Az érettségi vizsgálat összes ügyiratait az intézeti igazgatóság a vizsgálat befejezésétől számítva, 10 nap alatt a vizsgáló bizottság elnökéhez felküldi, ki azokat minden év július havában — a javító vizsgálatokért december hóban — a vallás- és közoktatásügyi miniszterirtnak, illetőleg a felekezeti főhatóságnak bemutatja.

Az érettségi vizsgálati írásbeli dolgozatok, az intézet irattárában három évig megőrzendők.

Az iskola-ügy a tavalyi berlini kiállításon.

(Folytatás.)

II.

Igen jó gondolat volt Baginsky Adolf-tól (ki a gyermekbajok magántanára Berlinben s kit „Schulhygiene“-jéről a tanférjak is jól ismernek), hogy a Simon és társa céget rávette, állítson ki egy egész iskolát. Így a mi más tekintetben, pl. a lakások hygienéjére nézve nem sikerült, hogy oly minta állíttassék a kiállítás látogatói elé, mely az illető tárgyra vonatkozó újabb nézeteket megvalósítva tüntesse fel, kielégítőleg sikerült az iskola-építést, vagy legalább a tantermek szerkezetét illetőleg. — A Baginsky „Schulbaracke“-ja a kiállítás udvarán nagyon is sűrűn elhelyezett apró épületek, pavillonok közt volt látható s már az által is volt jelentősége, hogy a barak-szerkezetnek iskola-építésre alkalmas voltát bizonyította. Igaz, hogy az ily könnyű, vékony épület nem tartós, nedves helyen különösen sok igazítást kíván, de annyira olcsó és mégis oly czélszerűvé tehető, hogy sok szegény egyház vagy más hatóság örülhetne, ha ily iskola-épülethez jutna és kapva-kapna

rajta, csak hogy a nagy befektetéstől meneküljön. Aztán a mi alföldi építkezéseink nem olcsók, mégis roszul sikerülnek és bár „massiv“ iskoláink vannak, kivált faluhelyen mindig igazgatni kell; azért nem volna rosz eltanulni az ily olcsó és mégis czélszerű, barak-rendszerű iskola építése módját. Hogy ezen „minta-tanterem“-nek nevezhető építmény ilyen szerkezetű volt, csak azon egy rosz oldala lett, hogy a nagyobb szerű iskolák alapjának, falainak, lépcsőinek, padozatának stb. készítésében követett újabb szokások és szabályok nem voltak szemléltetvé téve. Pedig nem kevésbé érdekes látni (és szükséges volna követni!) azon pontosságot, melylyel a talajviznek a falaktól elzárását, a padozat aljának rothadásra nem képes anyagokkal kitöltését, a falakban levő légvezető csatornák elhelyezését, a szobák szegleteinek legömbölyítését s az ilyeseket végzik utóbbi időben. Az iskola-építés nagy gondot, sok tanulmányt kíván s némely, másként jó építész semmit sem ért hozzá; e tekintetben óvatosságra intő például szolgálhat egyik alföldi gymnasiumunk tavaly emelt új épülete, melynek tervét (400 frtért!) egy feldicsért mérnök oly oktalanul készítette, hogy egyetlen egy helyisége sincs, mely botránnyosan alkalmatlan nem volna a maga czéljára!

Az iskola-barak czélja különben az volt, hogy egy kifogástalan tanterem szerkezetét és felszerelését mutassa be; a három főtényezőt: a világítást, a levegőt s az ülőhelyeket kell tehát tekintetbe vennünk.

A világosság a terem keleti hosszú oldalán levő 3 igen nagy ablakon jutott a terembe; az egész oldal majdnem egészen ablak volt. Meg volt tartva minden újabb szabály az ablakok elhelyezését és méreteit illetőleg: felső szélők kevés híján a plafondig ért, az alsó 80–85 ctm-nyire volt a padló felett, a két ablak-köz igen keskeny volt, talán 15 ctm.; a tanulókkal szemben lévő fal és az első ablak közt keskenyebb falrészlet maradt, mint a hátulso fal és az utolsó ablak közt. A világító felület nagysága úgy állott a szoba padlójának terjedelméhez, mint 1:2₂; ez felülmúlja a legnagyobb követelést is, mert C o h n csak az 1:5 arányt kívánja. Valószággal legjobb a világítás mennyiségét ily arányszámban szabni meg, de igen mély termeknél kiválóan fontos még azon másik szabály is, hogy az ablak felső széle oly magasra essék, a mint csak lehet. Nem mulaszthatom el az ablak függönyeinek megemléstését sem, mert ezek magokban elegendők azon kevés szerző véleményének megczáfolására, kik azt kívánják, hogy a termek ablakai és z a k r a nézzenek, hogy a nap be ne süssön a terembe. Ezt a gondolatot sok szempontból mondhatni helytelennek, de elég a függönyökre hivatkozni, melyek a nap besütését meggátolják és úgy helyezendők el, mint e barakban is: az alsó két harmadát borítva az ablaknak; e mellett sem a leeresztő, sem a felhúzó függönyök nem jók, csak az olyanok, melyek vízszintesen elhuzhatók. Az ablakok egyesek voltak, mint majd minden német középületen; nálunk sem volna rosz ezt a szokást követni, legalább hasznosabb lehetne az ablak egyik feladata: a légszere előmozdítása tekintetében. Mesterséges világító készülék nem volt a teremben, mivel a német hygienisták legjobbnak tartják, hogy este tanórak ne is legyenek. — Mondanom sem kell, hogy a világosság balkéz felől érte a padokat.

A levegő jóságának főfeltétele, hogy minden tanulóra kellő légtér jusson a teremben; a légtér itt fejenként 5 köb-

mértett tett, mivel a terem hossza 7.⁶³ m., szélessége 5.⁸³ m., magassága 4 m. volt, s e 44.⁵ □ méterén 40 tanulóra való ülőhely volt kényelmesen elhelyezve, még 2 □ m. helyet a tanító emelvénye is elfoglalt. A légtért némileg szaporította azon kis előszoba, melyből a bejárás volt a terembe. Kiválóan egyszerű, de igen alkalmas (és bárhol utánozható) volt a szellőztetés módja; az ablakok felső harmada egy darabból állott s alsó szélén levő sarkokon lefele hajlítható volt, tetszés és szükség szerint tágabb vagy szűkebb nyíláson bocsáthatván be a friss levegőt, mely nem sülyedhet le ily szerkezet mellett a tanulók fejére, hanem felfele térítették s a plafondról lassanként száll lefele. Még tökéletesebb lett volna az ablak szerkezete s a levegő útjának iránya, ha a lehajló ablakszárny két végén a már sok helyen látható pléh-ellenzőket alkalmazták volna. Az ily felső ablakokat különösen ajánlom az iskola-építők figyelmébe. — A rosz levegő elvezetésére a kályha mellett alant és fent volt egy-egy nyílás, melyek átmérője helyes számítással volt megszabva, télen az alsó, nyáron a felső nyílás tábláját kell kinyitni s a szoba levegője kimegy a füst-cső melletti légkürtőbe, melynek aspiráló képességét nyáron egy gáz vagy petroleum láng adja meg.

Szellőztetésről levén szó, nem állhatom meg, hogy az aachen-i műgyetem kiállításának egyik tárgyát, a szellőztető ablakot (Glaslüfter) meg ne említsem. Én ezt iskolák számára is merem ajánlani, bár tudom, hogy sok olvasónak fog a háta borzongani tőle; mi kályhás és így „levegőtől irtódzó“ emberek vagyunk, iskoláinknak kettős ablaka van, (jó hogy nem három, mint a vásárhelyi közgyűlés-teremnek!) de én azt hiszem, hogy jó volna már egy kissé élénkebben mozgó levegőhöz szoktatni a fiatalságot. — Az említett ablak apró, három szegletű üvegdarabokból áll, melyek alapjokkal felváltva lefelé és felfele állanak; a felfele álló alapnak befelé domborodnak s minden ily darabnak széle mellett (az egész olyan, mint egy fél tölcser) felfele néző nyílás van, melyen szabadon, de lassan áramlik be a levegő. Igaz, hogy a levegő beáramlása nem szabályozható, de az nem nagy baj. Annál szabályozhatóbbak az üveg-jalousie-k s ezeket is ajánlom; ezekhez hasonló szerkezetet tett kötelezővé néhány év előtt J. Ferry a francia elemi iskolákban.

A fűtés egy ily magános szobában valamely jó ventiláló, köpenyes kályhával történhetik, (a kiállításon sok volt ilyen, de reánk nézve nem sokat érnek, mert távoli gyárakból nagy bajjal szerezhetők meg; legjobb volna a Schmöcke kályhája, mely Kaiserslauternben mintegy 150—300 mk.-ért kapható,) de az iskola-barakban egy központi melegvizű fűtés registere s az előszobában egy iskolai légfűtés mintája is ki volt állítva, melyen a tárgy iránt tájékozatlanok az egész elrendezést tanulmányozhatták. A fűtésről később még lesz szó.

A terem felszerelését különböző rendszerű, 1—2—3 üléses padok képezték; a felhajló asztallapok (Simon et Co gyártmányain) igen helyesen úgy voltak megerősítve, hogy a sarkok a lap két végén s nem az írásra szolgáló felső oldalon helyeztettek el. Az ülésekkel szemben levő fal mellett a Bischof-féle berlini „Lehrmittelanstalt“ egy pár készítménye: Born-féle „olvasógép“ (egy táblán 3 irányban eltolható lécz, szótagokkal), a Born-féle „számoló gép“ (fehér lemezen pontok sorai, melyeket egy tolható lécz elta-

kar, vagy szabadon hagy tetszés szerint) stb. volt elhelyezve. Legérdekesebb s valódi fontossággal bíró tárgy volt a Jenrich-féle forgatható tábla. A tervező felső leányiskolai tanító Stolpban (Pommeránia). Táblája egy négy lábón álló függélyes oszlophoz úgy van erősítve, hogy a legkönnyebben feljebb és lejjebb tolható, a világosság iránya szerint bármerre forgatható, megfordítható, levétele nélkül úgy, hogy másik oldalára is írni lehet, de a hátul levő írás sem törlődik el; e mellett úgy van festve, hogy olyan mint a palakó. Egy ily tábla ára 60 márka (36 frt), úgy hogy érdemes volna az elterjedésre nálunk is; kapható Simon et Co-nál Berlinben (Haide-Strasse, 55.)

A tanszerek csoportja látszólag nem is tartozott a kiállítás sajátlagos tárgyai közé, de némely tanszer és kiáltó tankönyv rosz szerkezeténél vagy kiállításánál fogva valósággal árthat a tanuló egészségének. — Nagyon sűrűn nyomtatott könyvek és földabroszok megrontják a szemét a sok erőltetéssel, mire kényszerítik; a felfogást könnyítő tanszerek lelki egészségének tesznek harcot. Ezért vették fel a tanszereket a kiállításba s ezek csoportja elég gazdag volt. Bővebb ismertetésére itt nincsen hely; de különösen fel kell említenem a porosz közokt. miniszterium tanszer kiállítását, melyből kitűnt a természetrajz és embertan tanítására fordított rendkívüli gond; a tanítóképző intézetek növendékei rendszeresen taníttatnak egészségtanra, különösen a növendékek szemének, főleg színérzékének vizsgálatára és fejlesztésére. — A nev. miniszterium kiállította elemi iskolai tankönyveit is, melyek nyomása valóban kifogástalan s a Co hn- és J a v a l-féle kívánalmaknak megfelel. Előbbi szerint a betű (az n) magassága legalább 1.⁵ mm., a sorok közti tér legalább 2.⁵ mm. legyen; a sor ne legyen hosszabb 100 mm.-nél s rajta ne legyen több betű 60-nál! A mely tankönyv apróbb és sűrűbb nyomásu, tétessék a t i l t o t t k ö n y v e k n é v s o r á b a. Természetes, hogy a papír jó vastag (és kissé sárgás), a festék tökéletes fekete, — de a szoba világítása is jó tartozik lenni. A falimappák is ki vannak téve az aggódo szemészek (egészen jogosult) támadásainak. — Weber darmstadti orvos azt kívánja, hogy ha 5 m.-ről kell nézni a mappát, a legkisebb jel rajta 1 □ ctm. legyen, hogy nagyon sötét ne legyen stb. A kiállításon ily „hygienikus“ földabroszok is voltak: a B a m b e r g weimari kartograph készítményei (kiadóok: Carl Chun, Berlin, Steglitzerstrasse 57.) valóban megnyerő mappák; világosak, élénk színezésűek, az anyag helyes megválasztásával s ha a terem jól van világítva, messziről is jól láthatók.

(Folyt. köv.)

Az ázsiai és afrikai népek vallása.

(Vége.)

A persák vallása, mint maga a nép, egy törzsből indulhatott ki az indussal, de a harcias nép lelkében cselekvő jellemet s mélyebb erkölcsi tartalmat nyert. A tűz tisztelete már az ősidőkben meglehetett náluk, ez volt a megtisztulás, az égfele emelkedés jelképe. Az asurok, dévák itt gonosz szellemek voltak, a hazugság, csábítás okozói, (nem mint az indusoknál.) A nép vallásos nézeteiből monotheistikus jellemű hit- és erkölcsi rendszert csinált az irá-

niak prófétája (Zarathustra, Zerdust, a görögöknél Zoroaster) a 2-dik évezredben (K. e.) s ezt tíz évi remetéskedése alatt megírta a Zend-Avestában. A parsismus azonban később több változást szenvedett. A Zend-Avesta szerint az igaznak és jónak szelleme, a minden élet forrása Ahura Mazda (előbölcs), az azzal egyrangú, de végre is legyőzendő gonosz elv Akomano (rosz érzület) a sötétség szelleme, az emberek gyötrője és csábítója. A jó és rossz harczára következni fog a mennyei élet győzelmé, hol a jólét (Khoroad) s a halhatatlanság (Amerdad) fog uralkodni. Az indus mythosz Mitrája itt Ahuramazda fia (a teremtő fény), ő vezeti a jó szellemnek harczát a sötétség országa ellen. E küzdelem képezi alapeszméjét a persa hősi mondának, melyet már a mi időszámításunk 1000-dik évében foglalt össze Firduszi a sahnáméban (királyok könyve). Itt már a fény szelleme Ormuzd, a sötétségé Ahriman.*

*) Egyetlen vallásban sem annyira uralkodó az ethikai elem, mint a persában. — Az Avestának vallási rendeletei néha kiesinységnek, aprólékosoknak tetszenek, de a tisztaság követelményeit mindenütt ott találjuk. — Mint társadalmi és magán életében, úgy gondolkodásában, érzelmeiben s minden törekvéseiben tisztaságra kell az embernek törekedni. A vallási dualiszmus itt is, mint más árja népnél, megelőzte egy egységes és létezőnek felvétele. Ez Zervan Akerane (a végetlen idő, mely mint valami végzet áll felettök az isteneknek. E végetlen idő mellett van véges idő is, mely 1200 évet foglal magában négy időszakra osztva, az isten és ördög közti egység korokat képezve. Ilyen másik elv a végetlen tér (Thunsche), melyhez szintén csatlakoznak térrészek. Ennek részei a szintén végetlen fény és sötétség, mely utóbbinak azonban le kell győznie. Zervan akaratóból áll aztán elő Spentomainyas a jó szellem (Ahura-mazda) s Angromaynas a gonosz szellem. Zarathustra kérdésére, hogy miként nevezze azt feleli Ahura-mazda, hogy ő tiszta szellem, teremtő, a fény, tisztesség, tökély és jó istenei ő minden tudó, mindenható, igazságos s egyesít magában minden jó tulajdonságot. A Khorda-Avesta XIV. fejezetében magasztaltatik Ormuzd, a ki mindig volt és mindig lesz az áldó, a megbocsátó, a kegyes a kitől minden hatalom származik a megtartó, védelmező a menedék végrehajtója a főtetteknek. Ennek az urnak adassék áldozat és ajándék, ki az embert nagyobbá tette minden földi lénynél s a nyelv adományát által urrá tette őt a lények felett s harcolóvá a gonosz lelkek ellen. Dicsérettessék ez ur minden tudósága, ki az ő prófétája által békét küldött az embereknek, s a törvényét, tudományát, bölcsességét vezér gyanánt minden volt, létező és leendő emberek számára. — A Khorda-Avesta egyik imádságához, bűnbánó vallomás csatlakozik: „Minden bűnömöt bánom. Minden rossz gondolatomért, szavamért, tettemért, melyeket a világon gondoltam, beszéltem és cselekedtem, a miket elkövettem, a mik természetemhez tapadtak, minden vétkezes gondolatomért, szavamért, cselekedetemért, testiekért és lelkiekért, földiekért és mennyiekért, kérlek óh uram bocsáss meg, megbántam őket három szóval (gondolat, szó, tett).

Ahura Mazda mellett van a 6 fő szellem, kik vele a hét szent számot képezik az Amesha Spentak (Amschaspanok) melyek mint nevek mutatja, megszemélyesített elvont fogalmak mint Rohamani (az igaz és bölcs, később az emberek védangyala, ki a halál után a Csinvát hidján várja őket Asha Vahista (tökéletes tisztaság később a tűz védszelleme) Ksatra Vajfoga (az elért birodalom, a műveltség vezetője a találmányok szelleme) Armati (a föld és bölcsesség istene) Haurvatat és Asmeratat (termékenység és telhetetlenség). E főbb istenek mellett voltak számos szellemek különböző nevek alatt: Yozatok, Fravashik, Feruák vagy Iroherok, Ipedek. Az elsőkhöz tartoznak: Mithra (eredetileg fényisten, majd a szerződés őrizője s az istenek hírnöke) Haoma eredetileg életital, majd az élet és egészség védője) Tistrya (Sirius istene) Anahita a (termékenység istennője) Hvarekchate (a nap) Maa (a hold szelleme) Daena (törvény) Resknu (igazságosság). Sőt a vallási könyvek irodalmi alak-

Az egyiptomiak pantheistikus polytheismusa valószínűleg a különböző tartományok istenségeiből állott elő. A természet tenyésztő ereje volt az, mi a tulnyomólag chamita nép képzelmet foglalkoztatta. Az állatokat úgy tekintették, mint az isteni erő megjelenéseit. Innen az isteni alakok kiábrázolása állati alakokban s a lélekvándorlás (3000 évig) tana. A régebbi istennevek Ammon, Apisa mindent éltető természeti erőt személyesítették. Ammont kosfővel, Apist bikaalakkal ábrázolták. — Ammon a titokteljes szellem, a tiszta lényeg, de alakja összeolvad más istenekkel. Fényistenek: Ptah, a ki egy tehénbe ütött villámból lett s Kneph, a ki a világtáját egy fazekaskorongon gyurta, kezében négy keresztű bottal (négy világtáj, négy elem, négy fejlődési fokozat a lélek vándorlásában). Mindez alakok a napot, vagy annak tulajdonságait jelentették. A nőisten Isis szintén az eget s a mindent jelentette. — A saisi templom felirata így szól róla: „én vagyok minden, a mi van, volt és lesz, egy halandó sem lebbentette fel az én fátyolomat.“ Ebben olvadt össze minden egyiptomi nőistenség (innen az ő tizezer neve), ábrázoltatása és symbolumai is sokféle: tehénszarvak, napkarika, keselyű, macska, oroslánfej, virágpálcza koszoru. A K. e. első ezer évben már ki volt alakulva az istenkör, melyben a görög istenek legtöbbjének élőképe feltalálható. — A sakálfejű Anubis a sirok őre, az ibis fejű Thot az istenek írnoke (mint Hermes, ez is feltalálója a lantnak). Osiris és Isis a későbbi főistenek. Seb és Nutpe (Seb a mindent

ját s az imádságot is megszemélyesítették: Sraorsha az áldozati ének az elragadó hit megtestesítése lett; Ahuma vairja a kérdező alak melyben Zarathustra Ahuramazdával beszélt, közönséges néven Homover, végre a teremtő szó (logos) személyesítője lett. A Fravashik, Fermerek, Froharak, lelki substantiák kezdettől fogva (a test előtt) létezők (platói eszmék). — ezekből lettek az őrangyalok. Ezek költői alakja Peri.

A fény világos ellentétben van Ahriman országa s az ő kísérői: devak, devek, divek közül legfőbbek: Indra, Jarryva (az indusok Agnije); az ashvinek (nasatyak) mint Aphosta (a szárazság szelleme) a druh-ok mint Azhi (felhőkigyó) s a nő szellemek (Taurikak).

Az iraniak teremtés története: Ahriman nagy hatalma kényszeríté Ahura Mardát vele egységre lépni, mi által ennek hatalma 9000 évre korlátok közzé szorított. Ez időt isten a teremtésre használta fel, mi 365 napot vett igénybe: 45 nap alatt teremtett az ég, 60 alatt a víz, 75 nap alatt a föld, 30 alatt a fák, 80 alatt az állatok s 75 alatt az ember. A világ először Ahuramazda fényországában volt s ott maradt 3000 esztendeig aztán 3000-ig az összes térben lebegett mialatt Ahriman is bevégezte az ő teremtését, melyben az állat világ képviselője az ő bika Goshurunt (Gosh) az embervilágé Gayomers. (A germán Ymira Andhumha), kik a földbe befurakodván ez által hasonlóká lettek. De anyagjokból kifejlődött az állat és ember világ. Mashia és Mashiana (az első ember pár) ellenébe Ahriman gonosz szellemei mindent elkövettek, hogy őket bűnre és hazugságra csábítsák, a mi sikerült is (bűneset). A következő 3000 év alatt Ahriman hatalma mind nagyobb lett az emberiség felett, míg nem Ahuramazdától elhivatott Zarathustra megjelent. De az ő halála után a bűn még mindig emelkedőben volt. Minden következő ezer év végén támad egy utódja Zarathustrának, ki az éj szellemei ellen felvegye a harczot (Ezek: a farkas sárkány s Dahak a kigyó király ki Feridun által a Demavand hegyhez lánccoltatik — Medgar kigyó, Feuris farkas, Loki — de a 12,000-ik év végén elszakítja lánczeit s elpusztítja a földet). Zarathustra harmadik utódja a nemes Joshios vivja majd meg a végső harczot s ezzel a gonosz hatalmának mindenkorra véget vet. Ekkor a halottak az új fényéletre feltámadnak (E feltámadás a Bundehes-ben (a Sassanidák alatt iratott) testinek festetik).

megemésztő idő, a puszták szele, a görögök Typhonja; Nutpe az ég tér istennője). Gyermekeit Osirist (a termékenyítő Nilus) Seb koporsóba rakva a Nilusba dobja, majd szétdarabolja, testrészeit aztán Isis szedi össze. Typhont aztán Osiris és Isis fia Horus (az év új áldása) győzi le. Ez héja fejével ábrázoltatik s az alvilági ítélőszéknél a mérleget tartja.)

A zsidó vallás.

Az ókori népek vallásai közül csak egy tudott a tiszta egyistenhivésig emelkedni (monotheismus): a zsidó vallás. — A különben bálványimádó sémi nép egy kis törzsénél ez „élő” isten, az „ur” mind hatalmasabban emelkedett ki a homályos istenképzetek közül s mint az apák istene, fenmaradt a nemzedékek hitében s idővel az ég-föld szellemi uralkodójának eszméjére tisztult. Mózes az ő népének Jehovához való viszonyát szövegség gyanánt tüntette fel. — A választott nép isten minden áldására számolhat, míg parancsait megtartja. E parancsok kiterjednek nem csak a tilalomra, az idegen istenek imádása, faragott vagy festett képek (bálványok) csinálása ellen, de a gyermek és szülők, a házastársaknak egymás iránti kötelességeire, ünnepekre, szertartásokra. — Együtt vannak abban a politikai, társadalmi, egészségi szabályok s az élet minden változásaira, az ember minden cselekedeteire vonatkozó utasítások, — s mindez, mint isten akarata. A mózesi vallás politikai alkotmány erkölcsi irányát mutatják azon szigorú törvények, melyek a legkisebb vétésre is csonkítást s halált szabnak, melynek magva mégis a két alaptörvény: szeresd felebarátodat mint tenmagadat; szeressed a te uradat, istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből. — Az ég felett trónoló erős, bosszuálló isten az apák álnokságát még a harmadik unokában is bünteti, de irgalmasságot ezeriziglen gyakorol azok iránt, a kik őt tisztelik és parancsait megtartják.

E vallási tanokat a nép nem fogta fel mindjárt egész tisztaságában. Inkább csak a papság értette azok igazságát. A népnek, — melynél a vallás inkább csak külsőleg szokott lenni, — még vallásos oktatásáról sem volt gondoskodva; ki volt az téve a vele és körülte lakó kanaaniták behatása alatt a bálványimádásba való visszaeséseknek. — Hiába volt már eredetileg minden intézményük oda irányozva, hogy más népektől elkülönözzék magokat, azokat megvessék: a bálványimádás elharapódzott a nép felsőbb osztályaiban is. Az uralkodók közül többen hajoltak az idegen istenekhez s pogány feleségeikkel együtt áldoztak Baálnak. Ez ellen emelték fel lelkes szavukat az ihletett próféták, intették, feddették, vigasztalták s egy szebb jövő reményével biztatták a csüggedt népet. — Még kevésbé lehetett megóvni a vallást az idegen befolyástól, midőn a zsidók leigáztattak s rabságra hurczoltattak. Az elnyomatásnak kettős következménye lett: az idegen kultúrát megkedvelt zsidók egy része hűtelen lett nemzetéhez s ősei hitéhez. másrésze annál makacsabban ragaszkodott ahoz s a nyert műveltséget saját vallása mélyebb átértésére használta.

Zorobabelt inkább csak a szegény, vagyontalan nép követte Palaestinába; a gazdagok persa ortalom alatt örömeit maradtak új hazájokban. — Az egész népet átható mélyebb vallásosság megalapításának dicsősége Esdrast és Nehemiást illeti. A zsinagógák keletkezése is ez időre esik. A már aramaei nyelvet beszélő népnek a héber szent

könyveket magyarázni kellett. Sopherok (titkárok, irnokok) foglalkoztak a törvény tanulmányozásával Babyloniában is. Ezeknek már a 3-dik században Kr. e. virágzó iskoláik voltak. Tudományosságuk különben csakis a törvény magyarázatában állott. — A talmud eredetileg nem egyéb, mint e magyarázatok gyűjteménye. A Makkabeusok idejében győzelemre jutott farizeus párt még inkább kicsinyeskedett a törvények értelmezésében, az erkölcsi szabályszerűség esetéről esetre való meghatározásában (casuistica). — Ezeknek gyűjteményét képezi a Mischna, (megindítója állítólag Hillel).

Az idegen népekkel való sűrűbb érintkezés, a zsidók elhurczoltatása (pl. Ptolomeus által 312-ben), vagy önkéntes kivándorlása (600-ban Kr. e. Nabuchodonozor elől) s letelepülése más országokban, a vallási nézetek változását, részben tisztulását, új tanokkal kibővülését s magában a zsidóság kebelében különböző vallási szekták keletkezését vonta maga után. Legtöbb befolyással volt mégis a parsismus s a görög bölcelet. Istent mindinkább szellemi lényként fogták fel. — A 70 férfiak bibliafordításában (melyet a nyelvöket egészen elfelejtett alexandriai zsidók kedvéért kellett csinálni) a héber szöveg érzékies kifejezései szelidítettnek s allegorice magyaráztattak. A Jahveh (Jehovah, az általán vett létező, a ki volt, van és lesz) neve oly szentnek tekintett, hogy a hol előfordult, istennek más nevét olvasták (Adonai); végre csak egyszer volt szabad egy évben kiejteni, akkor mikor a főpap a szentélybe lépett. A próféták által ígért szabadítóról (Messiah) volt remények, a sanyargatás idejében mind határozottabb alakot öltöttek. Némelyek szerint minden népet meg fog az téríteni s a zsidók hatalma alá vetni; mások szerint csak Mózes törvényeit fogja javítani s 1000 évig fog országlani; ismét mások szerint az ő eljövetele össze lesz kötve a holtak feltámadásával.

A görög bölcelet hatása alatt álló alexandriai tudósok a plátói igében (logos) egy közvetítő lényt láttak (igy Philo), de a kire azért alkalmazták a bibliai kifejezéseket: valóságos főpap, vigasztaló, második isten, isten elsőszülött fia. Angyalokról már a babyloni fogság előtt van említés. A hat szárnyu seraphimok s a cherubimok isten hírnökei. Teljesebben azonban csak a 2-dik században Kr. e. alakult ki e tan. Gabriel az isteni kijelentés hírnöke; Mihály a zsidó nép védője (van a többi népeknek is) és Rafael a hívők imájának bemutatója stb. Az apokryph (nem igazi, hitet és cselekedetet nem szabályozható) könyvek már tudnak a rossz szellemekről is, melyeket — mint nevek mutatja — más népektől vették át. Így van szó Asmodusról, Diabólusról, Béliálról, Azraelről, Samariáról. A mozaismus a földre helyezte a jutalmat és büntetést; mégis közhit volt, hogy az ember halál után árnyékká válik s le száll a seolba egy földalatti sötét helyre. De a feltámadás hit szintén későbbi keletű. Dániel könyvének írója szól róla először, s csak a második században terjedt el a palaestini zsidók közt a test feltámadásának s az egyptomiak közt a lélek halhatatlanságának hite.

Vallásos pártot hármat lehet megkülönböztetni. A görög műveltség barátai mint felvilágosultak, a Makkabeusok alatt sem enyésztek el egészen s folyvást ellenzékelt képeztek a zsidó theologiai irány ellen. Ezek voltak a sadduceusok (talán a cza dik = igaz szótól); ezek a leg-

gazdagabb s legtisztességesebb osztályhoz tartoztak. Elvetették a messiási reményeket, a halhatatlanság s angyalokban való hitet; a mózesi okmányok tekintélyét csak vallási dolgokban ismerték el. A zsidó többséget a farizeusok képezték. Politikában ezek voltak a hazafiak, hit dolgában orthodoxok (igazhitűek). Hogy a törvényt az új életviszonyokhoz alkalmazzák, a szájhagyományt teremtették (a Talmudban van összegyűjtve). — De a vallás az ő kezeik közt szabályok halmazává lett s külső formalitásokká, mely az öntevékenység minden nyilatkozatát elfojtotta s a zsidók morálját erkölcsi automatizmussá (önmozgó gép) tette. Azok végre, a kiknek lelki szükségét a száraz törvényszerűség ki nem elégítette, elvonult életben, vallási elmélyedésben s a testi örömeik megtagadásában keresték az igazságot. Ezek voltak az essenusok. Ők a legjobb izraelitáknak tartották magukat s az elfogultak templomi ünnepélyén nem vettek részt. Zárdszerű társas közösségben éltek a holt tenger keleti partján, kézi mesterséggel foglalkoztak. Rangfokozat is volt köztük s az asszonyokat összejöveteleikből kizárták; de a mózesi szertartásokat szigorúan megtartották s a beavatottakat titkos tanaikkal megismertették. (Állítólag Keresztelő János is közülök való.)

A zsidó szűkkeblűségen (particularismus) felülemelkedő általánosabb, emberiesebb felfogást csakugyan azon íróknál találunk, kik a görög szellem hatása alatt voltak. — Így Jézus Sirák fiánál (a „bölcsesség könyve“ szerzőjénél) s Philónál. Philó szerint az isten nem az áldozatokban, de a szívnek tisztaságában gyönyörködik. — Minden ember ugyanazon törvénynek van alávetve, azon szent törvénynek, melyet isten szívünkbe irt, mely a lelkiismeret szava által szól hozzánk.

Bihari Péter.

Középiszkolai tanterv.

(Folytatás.)

III. Latin és görögnyelv.

Célja: A latin és görögnyelveknek alak és mondattani alapon való megismertetése, e két nyelv anyagának oly fokú elsajátítása, hogy a gymnasiumból kikerült ilju a gymnasiumi oktatás végett kiválasztott latin és görög írókat alaposan megérthesse, biztosan olvashassa, azoknak szépségét élvezhesse. Mindezekkel kapcsolatban a görög és római nép vallásos, köz- és magánéletének megismertetése.

Ezeken felül a latinnyelvből az ismerete köréből vett magyar szövegeknek latinra fordítása, sőt valamely könnyebb tárgy fogalmazás.

Beosztás:

A) Latinnyelv.

I. Osztály, hetenként 7 órán. Név- és igeragozás kapcsolatban a beszéd többi részeivel, de csak a szabályos alakokra terjeszkedve. Mindez összefüggő érdekes olvasmányok alapján. A szók és alakok betanulása szóbeli fordítás útján menjen, és pedig úgy latinból magyarra, mint viszont. Hetenként egy óra az iskolában végzendő írásbeli dolgozatra fordítandó, hogy a tanár az elkövetett hibákat a tanulókkal felismertesse s igazítsa ki.

II. Osztály hetenként 7 órán. Az alaktan eddig tanult részének ismétlése. Az alaktan folytatása, a szabálytalanságokra is kiterjeszkedve. Az alaktan bevégezése. Szógyűjtés, könyvnélküli tanulás és származtatás által. Fő- és mellékmondat megkülönböztetése. Mindez összefüggő olvasmányok alapján mint az első osztályban. Hetenként egy írásbeli dolgozat oly módon, mint az I-ső osztályban.

III. Osztály, hetenként 6 órán. Olvasmány Cornélius élettrajzaiból, majd Phaedrus meséiből a könnyebbek, folytonos figyelemmel nemcsak az alaktanra, hanem a szófüzési szabályokra is, melyek az olvasmányból vonandók le. Az egyszerű mondattan rendszeres tárgyalása. Szóképzés. A szók származás szerinti csoportosítása. Hetenként 1 óra írásbeli dolgozat készítésére fordítandó mindig az iskolában.

IV. Osztály, hetenként 6 órán. Olvasmány C. J. Caesar „De bello gallico“ című műve és folytatólag Phaedrus meséiből. Összetett mondattan. A mondattani szabályok; a módok és idők használata, nemcsak az olvasmány folytán, hanem szóbeli fordítás által is gyakoroltatik. Szótanulás. Szóképzés és csoportosítás. Latin prosodia elemei. Írásbeli dolgozat mint a III-ik osztályban.

V. Osztály, hetenként 6 órán. Sallustius „De bello Jugurthino“ és Ovid Metamorphosisából. Ezeknek alapján a mondattan ismétlése, különösen az összetett mondatok nehezebb viszonyai. Latin prosodia folytatása. Könyvnélküli olvasás. Szóbeli fordítás mint a IV. osztályban. Hetenként felváltva egy iskolai vagy házi dolgozat, mindig az olvasmányok alapján.

VI. Osztály, hetenként 6 órán. Olvasmány Ciceró beszédeiből és Virgil Aeneiséből. Ezeknek alapján a mondattan ismétlése. Latin prosodiai ismeretek befejezése. Szóbeli fordítás és írásbeli dolgozatok mint az V-ik osztályban.

VII. Osztályban, hetenként 4 órán. Olvasmány a prózai nemből Livius, a költői nemből Horác ódái, tárgyi és stílusmagyarázatokkal. Könyvnélküli olvasás. Két hetenként felváltva egy iskolai vagy házi dolgozat, mely lehet már kisebb könyvű tárgy önálló fogalmazás is.

VIII. Osztály, hetenként 4 órán. Olvasmány a prózai nemből Tacitus Annales-éből egy kerek egésztes részlet, a költői nemből Horatius satyrái és epistolái, tárgyi és stílusbeli magyarázatokkal. Írásbeli dolgozat mint a VII. osztályban.

B) Görögnyelv.

V. Osztály, hetenként 5 órán. Az alaktan a rendhagyó ígék kivételével, a remek írókból szedett olvasmányok alapján. Szóbeli és írásbeli gyakorlatok.

VI. Osztály, hetenként 5 órán. Az alaktan folytatása és bevégezése. Mondattan. Olvasmányul Aesopus meséi és Xenophon Anabasisából egyes részletek. Hetenként felváltva egy iskolai vagy házi dolgozat.

VII. Osztály, hetenként 5 órán. Az alak- és mondattan folytonos ismétlése. Olvasmány: a prózai nemből Herodot, a költőiből Homer Odysseája. Alkalmilag a görög régiségtan. Hetenként felváltva egy iskolai vagy házi dolgozat.

VIII. Osztály, hetenként 5 órán. Az alak- és mondattan folytonos ismétlése. Olvasmány: Xenophon Memorabilia és Homer Iliasa. Írásbeli dolgozat mint a VII. osztályban.

IV. Németnyelv.

Czélja a növendéket nyelvtani alapon, de gyakorlati módon a német irodalmi művek értésére vezérelni, egyszerűen oda képesíteni, hogy ismerete körébe eső magyar szöveget német nyelvre fordítani. sőt könnyű tárgyról fogalmazni is tudjon.

Beosztása :

III. Osztály, hetenként 4 órán. Alaktan. A nevek és igékből a szabályos ragozásuk, mindig mondattani alapon az egyszerű mondatokra szorítkozva. Fordítás németből magyarra és viszont, élőszóval és írásban.

IV. Osztály, hetenként 4 órán. Az alaktan folytatása a szabálytalan alakokra is kiterjeszkedve. Mondattan, ebből az összetett mondatok, főszólyt fektetve a szórend különbségére a fő- és mellékmondatban. Összefüggő kisebb darabok betanulása, elmondása, leírása a helyesírás szabályok alkalmazása végett. Hetenként felváltva egy iskolai vagy házi dolgozat.

V. Osztály, hetenként 3 órán. Az alaktan és mondattan ismétlése. A szófűzés szabályai mindig az olvasmányokból elvonva. Olvasmányul apró elbeszélések, mesék prózában; költeményekből a magyar nyelv tananyagával párhuzamban, mesék, románczok, nemcsak fordítva, hanem könyvnélkülözve és prózára is áttéve. Hetenként felváltva egy iskolai vagy házi dolgozat.

VI. Osztály, hetenként 3 órán a szófűzés folytatása és bevégezése mindig az olvasmányok alapján. Olvasmányul történeti elbeszélések, regény-, dráma-, vigjáték-részletek. Kisebbs kötetű művek értelmezve, könyvnélkülözve és prózára fordítva. Írásbeli dolgozatok mint az V. osztályban.

VII. Osztály, hetenként 2 órán. Olvasmány: remekírók művei az irodalom különböző ágaiból, különösen Wieland, Herder, Heine költeményeiből, irodalomtörténeti csoportosítással. A könnyebb költemények megtanulása, prózára fordítása. Két hetenként házi dolgozat, különösen magyarból németre fordítás, vagy valamely kisebb, könnyebb tárgy önálló fogalmazás.

VIII. Osztály, hetenként 2 órán. Olvasmány: remekírók, különösen Goethe, Schiller kiválóbb darabjaiból egyes részletek, az egész mű értelmezésével. Könyvnélkülözés. Két hetenként egy házi dolgozat mint a VII. osztályban.

V. Történettudomány.

Czélja, hogy az emberi társadalom alakulását és fejlődését, a múltban megismertesse s ez által a hazaszeretetet és szabadság érzetét a növendékekben ápolja, jellemöket képpezze s értelmöket a történelmi fejlődésben nyilvánuló törvényszerűség belátására képesítse. E czélt az egyetemes és hazai történet tanítása által kívánjuk elérni.

Beosztás :

III. Osztály, hetenként 3 órán. Magyarország története.

IV. Osztály, hetenként 3 órán. Ó-kor története, kiváló tekintettel a görög és római nép történetére, azoknak polgári és vallásos intézményeire. Kapcsolatban ókori földrajz.

V. Osztály, hetenként 3 órán. Középkor története kiemelve azon eseményeket, melyek művelődéstörténeti jelentőséggel bírnak s a népek polgári vallásos és erkölcsi életére befolyással voltak. Kapcsolatban középkori földrajz.

VI. Osztály, hetenként 3 órán. Új-kor történelme. Ebből azon fontosabb események, melyek az emberi műveltség fejlődését elősegítették, illetőleg akadályozták. Kapcsolatban újkori földrajz, az események színhelyének ismertetése végett.

VII. osztály, hetenként 3 órán. Legújabb kor oly válogatással mint a VI. osztályban. Politikai földrajz.

VIII. Osztály, hetenként 3 órán. Magyarország oknyomozó történelme, tekintettel a társadalmi és állami viszonyok fejlődésére.

VI. Földrajz.

Czél : a gymnasiumban a szemléleti oktatás egyik főeszköze a földrajz lévén, ennek tanításával kettős czél tűzött ki : az egyik a föld természeti, másik annak állami, vagyis politikai viszonyainak ismerete.

A tananyag felosztása :

I. Osztályban, hetenként 3 órán. Az elemi osztályokban szerzett földrajzi alapfogalmak ismétlése után, Magyarország mint központ vétetvén fel, annak síkságait, felföldeit, hegyeit, vizeit főbb helyeivel együtt a földabroszon tájékozva kell megismertetni, majd a vele természeti összekötésben lévő osztrák tartományok physiognomiáját, tekintettel az illető vidékek jellemző terményeire.

II. Osztályban, hetenként 3 órán. Európa, Ázsia és Afrika természeti viszonyait, vidékenként tárgyalva és mindig szemelött tartva a száraz és vízi közlekedés főbb vonalait és eszközeit, nemkülönben az illető vidékek jellemző terményeit is.

III. Osztályban, hetenként 3 órán. A fentebbi irányban és módon Amerika és Polynézia természeti földrajza, kapcsolatosan a fölfedezések történelmével.

A három osztályban tanultak röviden és ismétlésképen egy képpé foglalandók a földgömbön, hogy a tanuló az egész föld felületéről tökéletes felfogást nyerjen ; s földgömbünk-ről az égi testekhez való viszonyaiban is szintén biztos ismeretei legyenek.

(Vége köv.)

T Á R C Z A.

Nala és Damajánti.

— Epizód a Mahábháratában. —

XII. Ének.

Zerge vadászt így lesújtva
Ment a lótosz-szemű újra ;
Járt a rémes rengetegben,
Hol tücsökdal zeng szünetlen.
Hol oroszlán, tigris, medve,
Párducz kullog fenekedve ;
Röpdes tarka folt-madár fel,
Rabló és vadember jár-kei.
Itt virul a fige, pálma,
Mangó, lótosz, mézga, sála,
Nyíl' a dsambu szép virága,
Megborul a vibhitáka.

**

Bérczeket lát arra-erre ;
 Bércz gyomrában éredek ezre.
 Rajta eserje, vig madárraj,
 Csodabarlang szörnyü szájjal.
 Itt folyam fut, ott tó tesped
 Partján madarak repesnek,
 Vizi manók, csoda szörnyek
 Kigyók, raksák kelnek, szőknek.

Mindenfelől bérczek orma,
 Köztök kristály halastócsa,
 Nagy folyam lejt arrább jóval,
 Bámulatos vizzugóval.

Fut tovább a Bhima lánya
 S lát vonulni itt-ott nyájba
 Vadbölényt, vadkant, sok medvét,
 Utjai kigyókkal fedvék.

És az egykor boldog, ékes,
 Hü, dicső, jó és szépséges
 Bus nő egymagára bolygván,
 Nál nevével mindig ajkán —

Nem félt járni a királylány
 Rémes erdők néma árnyán ;
 Csak sirt, jajgatott — királyom ! —
 Legsomorubb a világon.

A vidarbhák nemes lánya
 Fájdalomtól elcsigázva,
 Tenger kinban elmerülve,
 Szólt egy szirt alatt leülve :

„Óh hatalmas, hős királyom
 Nagy király a Nisadákön !
 Nézd magamban járok erre,
 Mért nem sietsz védelmemre.

Asvamédhát¹⁾ s más szentséget
 — Mondva örök szent hűséget —
 Hogy fogadtál nagy háládul
 S így bánsz velem most csalárdul.

Emlékezz csak ama szókra,
 Nala férfiak legjobbja !
 (Jó maradsz örökre nékem)
 Mit fogadtál régen, régen.

Mit beszélt a hattyutábor,
 Mennyi szépet Nál királyról :
 S én előttem mit fogadtál,
 Mint esküdtél . . . feledek már ?

Olvasad a négy Védákat²⁾
 Az Angát²⁾ s az Upangákat²⁾
 Mind egyenlőn azt tanítják :
 Egy tökély van s egy igazság !

Légy igaz hát kérlek ime,
 Légy ez igazságnak hive ;
 Teljesüljön a mit nékem
 Ugy ígértél akkor régen.

Nem szeretsz tán óh nemes Nál !
 Ugy a miként rég imádtál ?
 Vagy miért nem szólsz szavamra ?
 Mért hagysz ide egymagamra ?

¹⁾ Asvamédha nagyszerű lóáldozat.

²⁾ A Védák szám szerint négy — szent könyvek ; Angák és Upangák a védákat magyarázó művek.

Felfal engem menthetetlen
 A vad itt e rengetegben,
 Fel az erdő szörny királya
 S nem jössz mentésemre Nála ?
 „Kedvesebb vagy életemnél,
 Életemnél, mindenemnél !“
 Hányszor mondtad — s eddig állott !
 Már feledek fogadásod.

Mint a bolond úgy bolyongok,
 Mint a sirály úgy jajongok
 Hivlak uram elepedve
 S nem méltatsz egy feleletre !

Igy elaszva nyomorultan,
 Elsápadva sártól rután,
 Félmeztlen, mintegy árván,
 Véd telenül sirdogálván —

Mint a félenk őz ünője
 Nyája közül elvetődve —
 Nem szánsz, nem becsülsz te engem !
 Óh királyom ! óh szerelmem !

Pusztá erdő rémes árnyán
 Sirok egymagamban árván.
 Én kiáltlak Damajánti
 Mért nem akarsz válaszolni.

Óh nemes, jó, hős, erényes
 Nékem gyönyörű szépséges,
 Látlak-e ma, vagy nem látlak ?
 Soká sirok még utánad ?
 Látlak-é e zord vadonba,
 Ülve, állva, vagy bolyongva ;
 Hol a tigris és oroszlán
 Átűvölt a néma pusztán ?

Keressz-é, jössz-é előmbe,
 Bánatomnak növelője ?
 Kit kérdezzek bánatomban,
 Kihez szóljak, kinek mondjam :
 „Nem láttad-e Nál királyfit ?
 Nem tudod-e merre járt itt ?
 Ki jelenti meg ma nékem,
 Merre lehet az én férjem ?
 Óh mi édes szózat volna
 Ha valaki most így szólna :
 „Lótosz szemü szép ! a férjed
 Ime itt áll, mire kérded ?“

Ah az erdők nagy királya
 . . . Négy agyaru álkapcsája . . .
 Szörnyü tigris itt jön épen,
 Megyek hozzá, nincs mit félnem ! —

„Felség ! rengeteg királya !
 A Vidarbhák király lánya
 Damajánti jön elődbe,
 Tudd meg vadak legdicsőbbje.

Elszökött a férje Nála,
 Azt keresi most az árva ;
 Nem láttad-e a királyfit ?
 Nem tudod-e merre járt itt ?

Vigasztalj meg, hogy ha láttad
 Nált, királyi büszke állat !
 Vagy ha Nálról hirt nem adhatsz,
 Vad király ! ha rám sem ballgatsz :

Falj föl engem, tégy velem jól,
Szabadíts ki bánatomból!

Maga a szörnny meghatottan
Hallja e helytt nagy siralmam —
Nem is bánt, elfordul ime
S megy a tiszta folyam vizre.

Itt egy bércz kéklő fejével
Fölnyulik s az égbe vész el;
Ezer színü bájos orma,
Legmagasb a hegyesoportba.

Minden érczben gazdag öble,
Benne sziklák drága gyöngye;
Tetejében szálas erdő,
Lobogóként messze lengő.

Elefánt, oroszlán, vadkan,
Tigris medve laknak ottan.
Sok madarak, szép szavuk,
Rajta örökös dalt funak.

Daltól zengő friss patakka,
Égig érő ormozattal,
Ez a bérczek nagy királya;
Ettől kérdelem merre Nála?

Felség! ki fölérsz az égig,
Arczod mint a mennybolt fénylik,
Adsz ezreknek menedéket!
Jöttem üdvözölni téged!

Üdvözöllek erre jövőn,
Tudd meg király lány vagyok én;
Király menyé és királyi
Hölgy! a nevem Damajánti.

Apám Vidarbhák királya,
Messze földön nincsen párja;
Neve Bhima, büszke, gazdag,
Őrizője a négy kasztnak.¹⁾

Asvamédhát, Rádzsasúját²⁾
Áldozatok minden faját
Hinte mindig bőkezűleg
Két keze a szép szeműnek.

Istenes, hü, jámbor éltü,
Igazmondó, szüz beszédü,
Tiszta lelkü, ritka bator,
Egy a boldogok sorából!

Vidarbháknak fejedelme
Ellenségnek veszedelme,
Ily apának lánya löttem
Én, ki most elődbe jöttem.

S Nisadáknál óh nagy szikla!
Jó királyok legjobbikja,
Viraszéna ipam nékem,
Neve ismert földön égen.

E királynak drága fia,
Rettegett hős szép dalia,
Atyja trónját elnyeré már,
S most király ott a derék Nál.

¹⁾ A négy kaszt Indiában az emberiség 4 osztálya.

²⁾ Rádzsasúja = királyi áldozat; leírása olvasható a Jadszurvedában.

Neve barna Punjaszlóka,
Ellenségnek pusztítója,
Istenes, hős, védaértő,
Szóma ivó¹⁾, szenttűz szerző.

Áldozó és adakozó,
Nagy vezér és hadakozó,
Ily fiúnak neje löttem
Én, ki most elődbe jöttem!

Sorsom üldöz, férjem eltűnt,
Árván hajt a fájdalom künt,
Férjem nézem szanaszerte,
Hol a Jóknak fejedelme?

Óh bércz! égig ér föl ormod!
Fejed csillagok közt hordod!
Tán te láttad e vadonban,
Mondd meg nekem Nála hol van?

Mint elefántok királya
Oly hatalmas, bölcs, hü Nála.
Bátor, erős, fogadalmas,
Dicsőséges, nagy, hatalmas.

Nisadáknak fejedelme!
Nem láttad-e valamerre?
Bus panasgom egyre hangzik,
Nagy siralmam, egyre hallszik.

Mint tenlányod kérlek ime —
És nem adsz irt sebeimre! —
És te Nál, te feddhetetlen,
Mit fogadál te kegyetlen?

Ha itt jársz e zord erdőbe,
Futva mért nem jössz előmbe?

Mikor hallom édes kedves
Felhőként dörgedelmes
Hangodat felém rivalgni:
„Itt vagyok szép Damajánti!”

Amritaként²⁾ édes hangod,
Melylyel nekem e szót mondod, —
Védák szellemét sugallja,
Bánat felhőm szétfuvalja.
Óh király így félve, fázva,
Mért hagysz engem ide gyászba?

Igy beszélt a bércznek alján,
A szomorú szép királylány:
S észak fele vette utját,
Vitte tovább lelke búját.

Ment a szép hölgy sok veszélylyel
Három nap és három éjjel;
Talált egy gyönyörű berket,
Bájost, mint az égi kertek:

Itten sok remetét látni,
Kegyések mint Brigu³⁾ Átri³⁾
Élnek nagy önfékezéssel,
Szentül nagy szük étkezéssel.

¹⁾ Szóma ivó; szóma szent ital, büntől megtisztító hatása, áldozás végeztével szokták inni a kegyesek.

²⁾ Amrita = halhatatlansági ital, mit az istenek a tenger mélyéből hoztak elő (ambrozia).

³⁾ Brigu, Átri, nagy szentek fogadalmairól híresek, egy-szersmind az emberiség ősatyái.

Vizet isznak, szelet esznek,
Falombbal megelégesznek,
Mind elfojtja indulatját,
Keresi az égnek utját.

Ruhája bőr vagy fakéreg
A lemondó remetének.
Vezeklőkkel szent magányra
Lelt a mint ott fel s le jára.

A tisztás kört sok vad lakta,
Virgoncz majmok vig esapatja.
Járta lakta sok vezeklő.
Ide ért s fel lélekzett ő.

Szép a fürte, szép szemölde,
Szeme égett tündökölve,
Igy sugárzik foga szája
Szét foly egész testén bája.

Igy belép a szentelt helyre,
Viraszén' fia szerelme,
A nők gyöngye a királyi
Hölgy, a dicső Damajánti.

Meghajolt ott a mint illett,
Megköszönté a sok szentet.
„Néked is üdv!“ így kiáltnak
Szent lakói a magánynak.

Illően hogy üdvözölte,
A vezeklő sok remete,
Megkinálták: „ülj le nálunk,
Mit kívánsz, mivel szolgáljunk?“

Szólt a szép nő lágy szavakkal:
„Béke van-é itt magokkal?
Böjtölésben, járdalásban,
Tüzből, vadban, fogadásban?“

Boldogok-é nagy szentségték?
Járva ösvényén az égnek?“
Szavára így szóltak épen:
Béke van a földön égen!

De te szólj csak karesu lányka,
Ki vagy és mi szived vágya?
Látva ennyi deliséget
Arczodon e fényt s szépséget,

Nagy csodálkozás lepelt meg;
Jöjj magadhoz és ne rettegj!
Tán e bércznek vagy nemtője,
Vagy az erdő istennője?
Szólj igazat feddhetetlen,
Tündér vagy tán a vizekben?“

„Sem az erdők istennője,
Sem e büszke bércz nemtője,
Sem tündérnő a vizekben
Nem vagyok én“ szóla menten.

„Vagyok én csak földi ember,
Verve búval, gyötrellemmel;
Nézzetek csak földi nőnek,
Óh vezeklők, óh dicsőek!

Elmondom hát sorra bőven,
A mit mondhatok felőlem:
Bhima őrzi a Vidarbhák
Nagyhatáru birodalmát.

Ennek vagyok én a lánya
Tudd meg brahmánok virága,
Nisadának hős királya
Hirhedett bölcs, büszke Nála —

Az én férjem és szerelmem,
Viadalban győzhetetlen;
Isteneknek tisztelője,
Brahmánok vendéglője;

Nisadának nagy királya
Messze fénylő országlása;
Szava szent; kötetmét értő,
Igéretét meg nem sértő.

Istenes, kegyes, kegyelmes,
Ellenfélnek veszedelmes.
Nál a királyok királya,
Fényre csak is Indra párja.

Nagyszerű szép az én férjem,
Arcza mint a tölt hold épen.
Végzi buzgón áldozatját,
Olvas Védát és Vedangát.¹⁾

Pusztítója bős ellenek;
Halvány a hold arcza mellett! —
Elvetemült emberektől
Koczka harcra kéretett föl.

Az erénynek tiszta hőse
Gonoszoktól lett legyőzve,
Drága kincsét birodalmát
Koczka-csalók elrabolták.

Ennek vagyok én a nője,
Jó királyom keresője,
A nevem szép Damajánti;
Szinte égek férjem látni.

Ezt a bérczet, ezt az erdőt,
Ezt a berket, daltól zengőt,
Tót patakot, hegycsoportot,
Minden utat, minden bobrot —

Összejártam s kérdve kértem
Mindeniktől Nált a férjem.
Itt bolyongok, de hiába,
Óh én boldogtalan árva!

Itt e kies szent ligetben
Nem járt-é a győzhetetlen?
Láttátok-é bölcsök Nálát,
A nisadák hős királyát?

Érte járom ezt az utlan
Szörnyü erdőt, gyászban búban;
Tigris ijjeszt minden lépten,
Iszony s rém kíséri léptem.

Nap vagy éjjel hogy ha Nálom
Mostanában meg nem látom:
Földi testtől, butól válva,
Átmegyek a boldogságra!

Meghalok; mert mit is érhet
Nélküled Nálám ez élet?
Élhetek-é még utánad?

¹⁾ Vedanga vagy anga = független magyarázata a Védák-
nak, van mindössze ilyen magyarázó könyv hat darab.

Megöl engem a bubánat!“

Rengetegben Bhima lánya
Bus panaszos szózatára
A jövődöt látó vének
Bölcs remeték felelének:

„Eljön időd Bhima lánya,
Szép napod lesz nemsokára!
Látjuk mi vezeklés által:
Találkozni fogsz Naláddal.

Meg fogod őt látni újra,
Minden bajtól megtisztulva,
A nisadák fejedelmét,
Az ellenség ijjedelmét!

Régi bűnét elveszítve,
Drága gyönggyel ékesítve.
Azt a népet őrizi épen,
A melyen uralgott régen.

Ellenségnek leszen réme,
Jó barátoknak menedéke.
Óh dicső hölgy, szép királyod
Nem sokára újra látod!“

Igy beszéltek ott szegényhez,
Nál király hü szerelméhez.
S percz alatt mind szerte tűnt el
Bölcs, vezeklő, jós és tüzhely.

Ottan áll a elcsodálva
Damajánti egymagába' —
Tündér lánya hős Bhimának,
Menye Viraszén' királynak.

Álom-e ez vagy ígézet?
Mily játékot űz a végzet?
Hová lett a sok remete?
S a remeték szent ligete?

Hová tűnt a tiszta patak?
Csengő szavu szép madarak?
Kellemes fák lombos ággal,
Friss gyümölcsessel, dus virággal.

Ily gond zaklatá sokáig
Szépmosolyu Damajántit,
Férje után néma búban,
Sáppadt arczczal nyomoruan,

Ment megint, ment más vidékre;
Zokogásba tört beszéde.
Két szemén ült könynek árja,
Igy lelt az Asóka fára.

Rengetegnek közepében
Diszlett az Asóka¹⁾ szépen
Bimbós csillogó virággal,
Bokrain dalos madárral.

Hej! te boldog bútanul
Itt a zordon bús vadonba!
Fénylik fejed koronája,
Mint a havasok királya.

Óh gyönyörű bánatoldó

Ments ki engem bánatomból:
Mond meg nékem szép asóka,
Nem járt erre Punjaszlóka?

Damajánti férje Nála,
Nisadáknek hős királya,
Nem láttad-e itt a férjem?
Én gyönyöröm mondd meg nékem!

Félpalásttal volt fődözve,
Hideg ellen sem fődözte.
Bolyg emésztő fájdalomban
Itt valahol a vadonban.

Vigasztalj, hogy bútanul
Mehessek el lombod alul;
Akkor lesz neved Asóka:
Búnak, bajnak oszlatója.

Körüljárta dalát fujva
Az asókat többször újra,
S indult Nál gyönyörüsége
Még pusztább, vadabb vidékre.

Sok fa hallá zengni búját,
Sok folyó átszegte utját,
Sok magas hegy állt előtte,
Sok madár s vad járt körötte.

Hány barlangot, bérczet, lejtőt
Folyamot csodásan lejtőt
Látott Bhima lánya szerte,
Merre hitvesét kereste.

Messze földet járt meg újra,
Messzire meghordta utja.
Nagy karavánt láta végre
Elefántoktól kísérve.

E karavánhoz szegődött és ezzel bolyongásának — bár még nem hamar — vége szakadt. A karavánnal Csédi városába ért, honnan később haza került atyjához Bhimához.

Hát Nállal mi történt? azt is elmondja a rege bőven. Röviden ez az elbeszélés hátralevő részének tartalma: Mikor nejt ott hagyta Nál, futott az őserdőben tova. Egyszer egy óriási tüzet lát s nevét hallja a tűz felől kiabálni. Oda fut s a kigyó királyt látja karikába fonódva égni a tűz közepében. Kimentí onnan s hálából a kigyó megharapja, minek következtében Nál elveszté régi alakját. Egyszersmind egy köpenynyel ajándékozta meg, melyet ha felölt, visszanyeri alakját. — Rút, törpe, pupos lett a daliás Nálból, nevét is elváltoztatta Vahukára. Így ment Rituparna királyhoz Ajodhjába s koesi hajtóvá szegődött nála.

Otthon Bhima és Damajánti ez alatt mindenütt kerestették Nált, de hiába!

Damajánti utóljára kihirdettette, hogy újabb szvajámvarát tart, férjhez akar újra menni: gondolva, hogy e hirre csak előkerül és jelenti magát Nál, ha él. De ez titokban akart maradni s nem jelentkezett. Rituparna király pedig elhatározta, hogy elmegy a Damajánti szvajámvarájára, nőül veszi a szép özvegyet. Magához véve hát kocsisát Vahukát, Vidarbhába hajtattott. Itt Damajánti páváit messziről észrevették és ujjgásokkal tudtul adták urnőjöknek is, hogy megjött Nál. Azonban hasztalanul néztek utána, eltorzult törpe alakjában senki sem ismerte meg. Nál pedig nem akart nyilatkozni, hallgatott és a történetekre várt.

Az udvarnál azonban több jeltől gyanították, hogy Nál lehet a Vahuka alakjában. Elárulta magát különösen egy izben,

¹⁾ Asóka szóról szóra ezt jelenti: bánat nélküli; virágainak igen különféle színe van; mikor e fa virágzik, legszebb az egész növényvilágban (Jones).

midőn a Damajánti kis gyermekei véletlenül közelében játszottak s ő nem bírva indulatjával, felkapta, összecsókolta és megsíratva két gyermekét. A szolgák kérdésére, hogy mért sír, csak azzal mentegette magát, hogy neki is vannak otthon ily kicsinyei, azokat siratja.

E jelenetet megtudva Damajánti, maga elé hívatta a kocsist s sokat beszélt neki első férjéről Nálról, ki szerető nejét elhagyta a rengeteg erdő közepében. „Láttál-e már ily férjet Vahuka?”

Nál nem birt többé magával, megtört a kigyó varázsa a szerelem hatalma alatt. Visszakapta királyi alakját, kölesönösen megbocsátottak egymásnak.

Majd testvérén Puskarán készült boszút venni a szenvedtekért, de elgondolva, hogy Káli volt minden baj okozója, ennek is megbocsátott. A nép öröme és ujjongása között vezette haza nejét és gyermekeit Nál.

Fiók Károly.

Az erdélyi ref. tanárok értekezlete és az iskolai egészség-ügy.

Nem szándékom ez értekezletről kimerítő jelentést tenni; nem akarom e helyen is elmondani, azt, mit már több hirlap többé-kevésbé részletesen elmondott az értekezlet lefolyásáról felolvasott tárgyairól. Csaka „programm“ egy pontjáról akarok szólni s ennek, vagyis az ebben foglalt dolognak fontosságára akarom figyelmeztetni a tiszántúli ref. tanár-egyletet.

Ez értekezlet ugyanis bizottságokat küldött ki „a collegiumi gyűjtemények és helyiségek állapotának megvizsgálására“ (lásd a kolozsvári ev. ref. collegium előjárósága által kiadott programot). Tehát már nem csak arra törekszik, hogy az egyes gyűjtemények megtekintése által és közben az illető szaktanárok egymással eszmecserebe bocsátkozván gyarapodjanak szellemileg, a kevésbé tapasztaltak tanuljanak a szakjokban jártasabbaktól: hanem azt is el akarja érni, hogy a helyiségek megvizsgálása által a kevésbé jól rendezett iskolák tanuljanak a jobban rendezettektől. És ebben a dologban szintén van annyi tanulni való, mint az előbbiben. Természetesen akkor, ha ilyen feltétellel vizsgálják meg a helyiségeket, ha ezek rendezésére nézve akar egyik iskola tanulni a másiktól, nem csak azt kell megfigyelni, hogy a padok milyen színre vannak festve stb. hanem egészségi szempontból kell kiindulni s úgy hajtani végre a vizsgálatot. E miatt volna nagyon üdvös a tiszántúli ref. tanár-egyletnek is behozni azt, hogy értekezletéi alkalmával vizsgálta meg azon tanintézet helyiségeit, melynek székhelyén gyűlését tartja. Hogy mennyi haszna lenne az iskoláknak ez eljárásból, azt hiszem, hosszasan bizonyítani felesleges.

Vegyük fel például csak a tantermeket s ezt a mi főiskolánkat. A gymnasium 12 tanterme közül csak kettőt ismernek, melynek világítása szabályszerű, melybe a világosság balról jön; tökéletes szellőztetésűt pedig egyet sem. De azért

meg vagyok győződve, hogy ha e hibákat, ezek káros következményeit közlünk bárki és bárhol is elmondaná, egyszersmind a javításra bármily kevésbe kerülő tervet adna: senki sem hallgatna rá, vagy a mi ezzel egyértékű, senki sem követné a jó tanácsot. Ellenben ha egy ilyen bizottság terjeszti elő e dolgokat, ha ez figyelmezteti az iskolai hatóságokat arra, hogy például a termek szellőztetése könnyen eszközölhető volna a felső ablakok czélszerűbb s újabb időben sok helyt használt átalakítása, t. i. vízszintes sarkok körül forgókká tétele által — ama termekben a világításra nézve sokat lehetne javítani, ha a függöny nem fenn, hanem alatt volna megerősítve stb.: azt hiszem hajlandóbbak volnának meghallgatni s az utasításokat követni. S hány ilyen káros hatású dolgot lehetne az egyes intézeteknél találni, melyen javítani okvetlenül szükséges volna. Így azonban nem javítanak, mert nincs a ki a hibát felfedezze, vagy mert a régi roszhoz annyira hozzászokott mindenki, hogy fel sem tűnik többé. Így történik aztán meg, hogy nálunk egész órán, sőt órákon át szíja — kivált télen — 60—80 növendék aránylag nem nagy teremben a rekedt levegőt, mert sem ajtót, sem ablakot nem lehet nyitni, és senkinek sincs gondja rá, hogy óra-közök alatt szellőztessék a termeket, a növendékek pedig menjenek ez idő alatt az udvarra friss levegőt színi és mozogni. Nyáron e tekintetben jobbak a viszonyok, mert lecke alatt is lehet szabad levegőt bocsátani be s a kályhában égő tűz sem emészti el a berekedt kevés élelyt a növendékek elől. De ilyenkor meg más bajok állanak elő, miket elősorolni hosszú volna, nem is tartozik most ide.

Az iskolák helyiségei megvizsgálására kiküldött bizottság nem csak így, a rossz felfedezése, hanem a jó megismertetése által is tehetne jót. Előfordulhatna ugyanis az az eset, hogy valamely iskolában például olyan szerkezetű padokat látna e bizottság, melyeknek legtöbb tag még hírét sem hallotta. Ezek czélszerű voltáról meggyőződven, az illető tagok a saját tanintézetükben is szóba hozhatnák ilyenek felállítását. Ugyanez történnék aztán más tárggyal is. Megismervén a jobbat, inkább törekednénk azt iskoláinkba behozni. Az ilyen bizottságok jelentései lassan-lassan felkeltenék az iskolai hatóságok figyelmét s ezeket a kívánt javítások megtételére indítanák.

Azt hiszem ennyiből is át lehet látni, mily jó hatású volna az iskolákra nézve, az említett intézkedés behozatala. Óhajtom, hogy ez indítványom ne hangozzék el eredmény nélkül.

Imre Lajos.

Tartalom: Az érettségi vizsgálat. — Az iskola-ügy a tavalyi berlini kiállításon. (Folytatás.) — Az ázsiai és afrikai népek vallása. (Vége.) Bihari Péter. — Középiskolai tanterv. (Folytatás.) — Tárca: Nala és Damajánti. (Vége.) Fiók Károly. — Az erdélyi ref. tanárok értekezlete és az iskolai egészség-ügy.

A szerkesztésért felelős: **B. Gy.**